

## РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. *Маргарита Иванова Чинова*, д.ю.н., професионално направление 3.6 Право, научна специалност „Наказателнопроцесуално право“, преподавател в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Относно: конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по научна специалност „Наказателнопроцесуално право“ в професионално направление 3.6 Право в СУ „Св. Климент Охридски“

### ***Информация за конкурса***

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра „Наказателноправни науки“ в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ съгласно Решение на Академичния съвет, протокол № 9/27.03.2024 г., и е обнародван в ДВ, бр. 32 от 09.04.2024 г. Участвам като външен член в състава на научното жури по конкурса, съгласно Заповед № РД-38-261/29.05.2024 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“. Видно от Протокол № 1 от заседание на научното жури за провеждане на конкурса от 18.06.2024 г. съм определена да изготвя рецензия, която представям.

В конкурса е допуснат до участие един кандидат – гл. ас. д-р *Ивайло Асенов Цонков*.

### ***Информация за кандидата***

Гл. ас. д-р Цонков е роден на 20.01.1962 г. Завършва специалност „Право“ през 1987 г. в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“. През периода 1989-1995 г. е бил научен сътрудник по Наказателнопроцесуално право в Института за държавата и правото при БАН, а след това е последователно асистент, старши асистент и главен асистент по същата научна специалност в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2014 г. му е присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Наказателнопроцесуално право“ след защита на дисертационен труд на тема „Принципът на състезателността в наказателния процес“. Автор е на две монографии и над двадесет студии и статии по наказателнопроцесуални проблеми. Многократно е участвал в

работни групи по проекти за изменение и допълнение на НПК; изготвял е експертни становища и правни мнения по покани от комисии на Народното събрание, от Конституционния съд, от ОСНК на ВКС и Прокуратурата на Република България. Към момента преподава наказателнопроцесуално право в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ като чете лекции и води упражнения на студентите от задочно обучение и упражнения на студенти от редовно обучение. Вписан е като адвокат в САК.

### ***Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност***

От приложената справка за *изпълнение на минималните национални изисквания* по чл.26 от ЗРАСРБ от Ивайло Асенов Цонков, кандидат за заемане на академичната длъжност доцент по 3.6. Право (Наказателнопроцесуално право) е видно, че са отчетени общо 505 брой точки по различните показатели. Приложена е и справка за *допълнителните показатели* по чл.112, ал.2 от ПУРПНСЗАДСУ. *Постигнати са не само, а са и надвишени минималните прагове по всички необходими групи критерии.*

Относно *изпълнението на качествените изисквания* е подадена справка, в която е посочен като хабилитационен труд монографията „*Ревизионното начало и правомощията на въззивната инстанция в българския наказателен процес (исторически, доктринални и практически ракурси)*“. Тази монография съдържа пълно и всестранно изследване на определен проблем и не повтаря или обобщава съществуващо знание, каквото е императивното изискване на чл. 24, ал. 1, т. 3 ЗРАСРБ. По конкурса са представени допълнително и други публикации, с което *са изпълнени качествените изисквания за заемането на длъжността „доцент“*.

### ***Оценка на учебно-преподавателската дейност***

Гл. ас. д-р Цонков преподава дисциплината „Наказателнопроцесуално право“ (лекции и упражнения). Той е високо ценен и уважаван преподавател. Студентите са респектирани от неговия професионализъм и от неговия талант да представи на достъпен за тях език сложните юридически формулировки. Особено ценна е практиката му като адвокат, която го подпомага при обучението и илюстрацията на правните институти с практическия опит и познания. *Гл. ас. д-р Цонков показва високото ниво на учебно-преподавателски умения. Той е утвърден специалист с високи професионални качества и богат преподавателски опит.*

## ***Обща характеристика на представените научни трудове***

В настоящия конкурс гл. ас. д-р Цонков участва с ***монографичния труд*** „Ревизионното начало и правомощията на въззивната инстанция в българския наказателен процес (исторически, доктринални и практически ракурси)“, ***две студии и седем статии***.

Изследователската дейност е насочена основно и приоритетно към фундаментални положения на наказателния процес – става въпрос за функциите в наказателния процес, за основните принципи, за разделението на властите, за историческата обусловеност на българския наказателен процес, за правото на справедлив процес и т.н. Научната продукция съдържа анализи и изследвания, които не повтарят и обобщават съществуващо, а представляват ново знание в посочените направления. Направени са многобройни предложения за изменение на закона, които са научно аргументирани, дълбоко прагматични и заслужават вниманието на българския законодател.

***Монографичният труд „Ревизионното начало и правомощията на въззивната инстанция в българския наказателен процес (исторически, доктринални и практически ракурси)“*** е актуален и значим. Неговата актуалност се обуславя от обстоятелството, че в българската правна литература няма публикувана подобна монография. Вярно че някои въпроси са били предмет на изследване, но само в контекста на една или друга аналогична проблематика.

Изследването е в обем от 562 страници, и се състои от увод, две части, като първата част се състои от две глави, а втората от пет глави, заключение и списък с използвана литература, включващ публикации на кирилица и латиница, а бележките под линия са 733. За първи път в българската правна литература ревизионното начало и правомощията на въззивния съд са изследвани през призмата на повдигнатото обвинение и умело и с професионална вещина е очертано значението на обвинението и неговата роля на ограничител на тези правомощия. В труда са изследвани различните ограничители на пълното проявление на ревизионното начало и тяхното системно взаимодействие, за да се очертае общата компетентност и конкретните правомощия на въззивната инстанция. Теоретичните конструкции и практически тези са изградени на базата на европейските

стандарти, утвърдени от Европейския съд по правата на човека и Съдът на Европейския съд. Изследвана е и практиката на българските съдилища, като са предложени редица разрешения, които във висока степен ще подпомогнат преодоляването на противоречивата практика и доброто правоприлагане.

В този труд се съдържат редица приноси моменти, особено тези свързани с идеите за промяна на законодателството с цел неговото усъвършенстване и съобразяване с европейските и международни стандарти. Предложени са различни идеи за изменение и допълнение на НПК, в по-голямата си част от които заслужават вниманието на българския законодател. Почти всички предложения са формулирани конкретно с посочване на примерна редакция на съответни текстове.

*Представените от гл. ас. д-р Цонков публикации в количествено и качествено отношение изпълняват минималните национални изисквания за професионално направление 3.6 Право, съгласно ЗРАСРБ, и отговарят на условията за заемане на академичната длъжност „доцент”, съгласно Правилника за прилагането на ЗРАСРБ и допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“.*

### ***Оценка на научните и научно-приложни приноси***

По-съществените приноси моменти в монографията ***„Ревизионното начало и правомощията на въззивната инстанция в българския наказателен процес (исторически, доктринални и практически ракурси)“*** могат да се очертаят така:

**Първата част** на труда, оформена в две глави изследва историческите и теоретични въпроси при възникването и утвърждаването в законодателството и практиката на т.нар. „ревизионно начало“.

В **първата глава** в исторически план е проследено възникването и утвърждаването на началото на жалбата като алтернатива на ревизионната проверка преди, а и след Френската революция от 1789 г. и приемането на Наполеоновия кодекс от 1808 г. В самостоятелен раздел е очертано възникването и развитието на началото на жалбата в българския досоциалистически наказателен процес и по-конкретно реципирането на този институт след освобождението на България през 1878 г. от руския Устав за углавното съдопроизводство от 1864 г. Историческото проучване обхваща изследване на появата на ревизионното начало в социалистическа България и в частност начинът по който е уреден този институт в НПК от 1952 г. и

1974 г. Това историческо изследване нито е самоцелно, нито е само информативно. То е дълбоко аналитично, защото е съпътствано със задълбочени съпоставки, изводи, заключения и обобщения. По този начин за първи път в правната литература е ясно очертано началото на жалбата и обективната необходимост от ревизионни правомощия, предвидени в закон и появата на съвременното разбиране за т. нар. „ревизионно начало“.

В *глава втора* е изследвано съотношението между официалното начало и други сходни процесуални понятия и институти. На задълбочен критичен анализ е подложено разбирането за официалното начало, доминиращо в императорска и съветска Русия, откъдето е преминало в българската социалистическа литература. Основните критики са адресирани към извеждането на преден план и специалното подчертаване при тази дефиниция, че активността на държавните органи, в това число и на съда се обуславя и е в защита на публичния държавен интерес. В тази връзка може да се оцени като ново знание очертаването и систематизирането на теоретичните и практически проблеми, които следват и съпътстват това така широко разбиране на принципа на официалното начало. Убедително е защитена тезата, че не е допустимо съдът, от който зависят толкова важни блага на страните да бъде обявяван за обвързан, подчинен на държавния интерес, респ. да действа със самосъзнанието на „борец с престъпността“. Накрая е направена и твърде съдържателна и аналитична интерпретация на разбиранията за официалното начало в съвременната литература. В самостоятелен раздел на същата тази глава е изследвано и съдържанието на инструкционното, и на служебното начало. За първи път в българската правна литература след направен съпоставителен анализ са очертани както съдържанието, така и пределите на действие на ревизионното начало, съотнесено с официалното, инструкционното и служебното начало.

**Втората част** на труда, структурирана в пет глави, изследва действието на ревизионното начало във въззивното производство и правомощията на въззивната инстанция.

В *глава първа* детайлно са изследвани насоките, проявленията на ревизионното начало във въззивното производство. На първо място е правомощието на въззивната инстанция да провери изцяло правилността на присъдата независимо от основанията посочени в жалбите и протестите. На задълбочен коментар са подложени и е изследвано съдържанието на понятията „правилна, законна, справедлива и обоснована присъда“. Като

ново знание трябва да се оцени дефинирането на неправилната присъда, като фактически неправилна (когато не е разкрита обективната истина) и юридически неправилна (когато е нарушен материалния или процесуален закон или когато е несправедлива). Приносни моменти се очертават и в предложеното разбиране за начина по който трябва да се тълкува и прилага чл.314, ал.2, пр.2 НПК, който текст очертава правомощието на въззивната инстанция да отмени или измени присъдата и по отношение на лицата, които не са подали жалба, ако има основания за това.

В *глава втора* е проследена и умело аргументирана зависимостта на пределите на въззивната проверка от фактическите и правни рамки на повдигнатото обвинение. Направени са и две предложения *de lege ferenda* – едното е за допълнение на чл. 287, ал.6 НПК, а другото е за изменение на чл.354, ал.2, т.2 НПК, като са предложени и съответни примерни редакции на тези текстове. В самостоятелен раздел са очертани възможностите за промяна на пределите на въззивната проверка като резултат от изменение на обвинението. Изразено е съгласие със съществуващото в доктрината и практиката разбиране, че във въззивната инстанция е недопустимо изменение на обвинението. Подложени са обаче на критичен анализ някои от изтъкнатите аргументи и са изведени нови съображения за обосноваване на това разбиране. Адресирани са указания към законодателя да заеме ясна позиция и да приеме изрична законова уредба, дали и в кои случаи счита за допустимо изменението на обвинението при връщане на делото за ново разглеждане от първата инстанция. За първи път е формулиран в доктрината и практиката ясен и категоричен извод, че ревизионното начало позволява на въззивния съд да излезе извън рамките на жалбата и протеста, но не му позволява да излезе извън рамките на обвинението, поддържано в първата инстанция.

В *глава трета* посветена на правомощията на въззивната инстанция по установяване и отстраняване на допуснати съществени процесуални нарушения са формулирани, обобщени и съответно систематизирани ограниченията на тези правомощия. С професионална вещина и умение са обяснени ограниченията на въззивния съд при упражняване на отменителните правомощия по чл.334, т.1 НПК при оправдателна присъда в двете хипотези – когато същественото процесуално нарушение е накърнило правата само на оправдания подсъдим и когато е ограничило процесуалните права и на друга страна. Главните приносни моменти обаче се открояват при анализа на ограниченията на въззивната инстанция при

упражняване на отменителните правомощия при т. нар. „втори въззив“. С многобройни научни аргументи убедително е защитена тезата, че тази разпоредба не противоречи нито на Конституцията, нито на ЕКЗПЧ. На задълбочен критичен анализ е подложена както практиката, че независимо от допуснатото съществено процесуално нарушение при втория въззив делото винаги се решава по същество, както и практиката, че при този втори въззив, съдът връща делото за ново разглеждане на първата инстанция, ако допуснатото съществено процесуално нарушение е от категорията на абсолютните. За първи път е обосновано при това твърде убедително разбирането, че въззивната инстанция не може да реши делото по същество при втори въззив по чл.335, ал.3 НПК, но само когато допуснатото процесуално нарушение е незаконен състав на съда, тъй като това изискване е по чл. 6 от ЕКЗПЧ за справедлив процес, а за другите абсолютни процесуални нарушения няма подобен европейски стандарт. Друг значим приносен момент е даденият отговор на важния практически въпрос, дали терминът „повторно“, употребен в чл.335, ал.3 НПК, включва и изискване за непосредствена последователност, т.е. нужно ли е последното връщане на делото от въззивната инстанция да е било пак на първата съдебна инстанция. В последния раздел на тази глава, посветен на съществените процесуални нарушения на досъдебното производство също се съдържат значими приноси. На задълбочен критичен анализ е подложена практиката на съдилищата, както и доктриналните виждания, според които въззивната инстанция може служебно да установява допуснати съществени процесуални нарушения и да връща делото на досъдебна фаза. Убедително и на високо професионално ниво е защитена тезата, че наложилата се съдебна практика представлява превратно прилагане и тълкуване на закона и води до обезсмисляне на законовата идея при въвеждането на разпоредителното заседание за предаване на съд. Като ново знание могат да се оценят и изведените допълнителни аргументи в подкрепа на публикуваните разбирания за това, че разпоредителното заседание за предаване на съд е самостоятелен етап на съдебната фаза и че принципното правило за неизменност на състава на съда намира приложение и в това разпоредително заседание. В тази връзка са предложени конкретни идеи, а и примерни текстове за изменение и допълнение на НПК, които заслужават вниманието на законодателя.

В *глава четвърта* са изследвани ограниченията на въззивната инстанция от забраната за отежняване на положението на подсъдимия.

Трябва да се приеме, че този труд разширява и обогатява общата характеристика на тази забрана чрез детайлизацията на нейното съдържание, уточняване на легалната ѝ основа и относимостта ѝ само към наказателноправното положение на подсъдимия. Изследвана е и доктрината, и практиката при отговора на въпроса годна ли е въззивната жалба на повереника на частния обвинител и на частния тъжител да преодолее забраната за влошаване на положението на подсъдимия. В този смисъл се поддържа, че не е достатъчно да се приеме една или друга теза или една или друга практика. Този въпрос трябва да се разреши чрез едни или други законодателни изменения, за което се предлагат и примерни редакции на съответните разпоредби. В изследването на гражданския иск и забраната за отежняване на положението на подсъдимия се съдържат ценни указания към практиката на съдилищата. В тази част на труда са формулирани различни практически хипотези и подхипотези като е даден отговор и на въпроса, в кои от тях намира или не намира проявление забраната за отежняване на положението. Приноси моменти се констатират и при анализа на правомощията на въззивната инстанция да отмени първоинстанционната присъда за престъпление от частен характер и да върне делото на прокурора когато установи, че престъплението е от общ характер (чл.335, ал.1 НПК). Като ново знание трябва да се оценят: дадените указания за правилното тълкуване на понятието “съответна жалба на частния тъжител”; предложената редакция за изменение на чл.335, ал.1 НПК и за допълнение на чл.247б НПК, както и предложеният алгоритъм за създаване на нова законодателна уредба относно развитието на процеса, когато въззивната инстанция реши, че процесното деяние е престъпление не от частен, а от общ характер. Особено ценен за практикуващите юристи е направеният за първи път в българската правна литература детайлен и обобщен анализ на всички възможни на практика хипотези на отмяна на оправдателна присъда, на прилагане на закон за по-тежко наказуемо престъпление, на увеличаване на наказанието и т.н., съчетано със забраната за влошаване на положението на подсъдимия. Този анализ би могъл да се използва като ръководно указание за улесняване на практиката на съдилищата. Накрая на тази глава е изготвен детайлен и дълбоко критичен анализ на възприетото към момента в съдебната практика разбиране, че при връщане на делото от въззивната инстанция на прокурора е недопустимо каквото и да било отежняване на положението на обвиняемия. Убедително е доказана тезата, че тази практика е в противоречие с Конституцията, с Решенията на ЕСПЧ, с редица

принципи на процеса и с неговата основна и непосредствена задача, така както е формулирана в чл.1 НПК. Предложена е нова идея за разрешаването на този проблем, а именно, връщането на делото на досъдебна фаза да е възможно, но само с информираното съгласие на подсъдимия и неговия адвокат.

**Глава пета** изследва стандартите на справедлив процес и прилагането на закон за по-леко наказуемо престъпление. Фокусът по раздел втори от тази глава е уредбата в НПК когато предявените на обвиняемия фактически обстоятелства не се променят или не се променят съществено, но към тях трябва да се приложи друга правна квалификация на деянието по НК. По повод на всяка законова хипотеза е направен обобщен извод дали съществуват ефективни гаранции за реализиране на правата на обвиненото лице. Подложени са на нарочен анализ хипотезите когато при прилагането на закон за еднакво или по-леко наказуемо престъпление се нарушават европейските стандарти за справедлив процес. Хипотезите удачно са обособени в две групи: първата – когато новата правна квалификация не поставя нови задачи пред защитата, и втората – когато защитата ще се окаже изненадана от новата правна квалификация, респ. няма да е представила възможните свои правни аргументи срещу нейната законосъобразност. Изключително ценен и най-вече за законодателната практика е критичният анализ на измененията в НПК, инспирирани от Решението по делото Пенев срещу България. По този повод умело е доказана тезата, че реакцията на българския законодател по този повод е от една страна прекомерна, а от друга недостатъчна. По тези причини в самостоятелен раздел е обоснована необходимостта от нов подход, впрочем за първи път предложен в българската правна литература при решаването на проблема, установен от ЕСПЧ по цитираното дело Пенев срещу България. Този нов подход е не само очертан, предложени са и редакции на нови текстове за изменение и допълнение на НПК. Като ново знание и приносен момент трябва да се оцени и направеният критичен анализ на Решението на Съда на Европейския съюз от 09.11.2023 г. по дело № С– 175/23 г. по преюдициално запитване на български съд.

В **обобщение**: Трудът на Ивайло Цонков се отличава със своята актуалност и с практическата приложимост на достигнатите резултати. Въпросите, които се поставят на изследване се анализират на високо професионално ниво, на базата на богат емпиричен материал и научен апарат. Със завидно професионално умение се води научната дискусия и с

вещина се убеждава и внушава верността на собствената научна теза. Изводите и обобщенията са от изключителна полезност за теорията и практиката. Тяхната значимост се очертава също така и във връзка с бъдещата наказателна политика на държавата и законотворческия процес, свързан с европейското право. Този труд е новост за българската литература. Той поставя основите и за бъдещи научни дискусии по тези проблеми. Затова, приносите в творчеството на Ивайло Цонков могат да бъдат оценени като особено съществени и значими. Неговите научни изследвания дават ценни разрешения и съдържат ново знание и идеи за развитието на теорията, практиката и законодателството ни. Поради изложеното съм убедена, че този труд ще остави дълбока следа в българската правна литература.

### ***Заключение***

Предвид гореизложеното, **давам висока положителна оценка** и предлагам на уважаемото научно жури да **предложи на Факултетния съвет**, гл. ас. д-р Ивайло Асенов Цонков да бъде избран за доцент в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по научна специалност „Наказателнопроцесуално право“, професионално направление 3.6 Право, научна област 3. Социални, стопански и правни науки в СУ „Св. Климент Охридски“.

Рецензент: М. Чинова

10 юли 2024 г.

Изготвил рецензията:

М. Чинова